

Vért hány a kakukk

Maszaoka Siki
haikuversei
Terebess Gábor
fordításában

Budapest, 2005

Erdős György
előszavával

Hungarian translation © Terebess Gábor, 2005

*Elbágyadt pillangó
lassít, lejt, hopp megzúll
egy fűszál hegyén.*

Szép Ernő

*a torkotokon át
véres csomóban kiszakad,
megszökik a világ.*

Pilinszky János

Maszaoka Siki, a költői önkínzás jelképe, talán sohasem tudott megszabadulni attól a sejtelemtől, hogy nem tudja majd túlszárnyalni apjának e földi világban töltött negyven esztendejét. Valóban, Siki életének harminchatodik évében távozott, ám hatalmas öröksége fejedelmi, több, mint húszezer remekműű haikura rúg, ennyit hagyott a japán- és a világirodalomra. (Egy japánosan alapos kimutatás szerint tavaszra 5947, nyárra 6239, ősze 7348, télire 4462 haikut szerzett.)

Maszaoka apja, a Macujama nemzetség szolgálatában álló nemesember, fiát, talán feleségének konfuciánus családja tanácsára *Cunenorin*ak nevezte el. A szó jelentése: helyes, *hiteles mérték*, a normális, példaszerű életvitel. Érthető, hogy a későbbiekben az irodalmi újító mozgalmak élén színre lépő ifjú, lefordíthatatlan szójátékkal élve felcseréli nevének első

írásjegyét és így tesz szert az érdekesebben csengő, kakukk jelentésű Sikire.

A sokféle iskolában megmártózott Maszaoka kora gyermekkorától érdeklődik a modern politika, a hadászat, a filozófia és természetesen anyanyelvének titkai iránt is – az irodalom mellett. Hogyanne foglalkoztatta volna mindez, hiszen a Meidzsi-kor kezdetével egyidős. Mikoris a konfuciánus magasságból egy egész birodalom (és irodalom) zökkent a földre, hogy ott megvesse lábát – a modern Japán. Miután megnyílnak az ország kapui a nagyvilág felé, megszűnik a nemzeti rendszer, a modern gondolatok magukkal sodorják a korabeli első nemzedékbéli értelmiséget. Hívásuk: a Nyugat felfedezése. Ez az új generáció Siki nélkül nem létezik, elképzelhetetlen. El a kínai típusú civilizációtól! El a klasszikus fantáziavilágtól, a dolgokat fogjuk fel úgy, amint azok a valóságban látszanak és léteznek!

Sikit húszévesen a korabeli japán irodalmárok legjavának társaságában találjuk, reformerek között. Betegágyánál valóságos búcsújárás, Mori Ógai, Nacume Szószeki, Futabatei Simeji, a korszak leg-

nagyobbjai veszik körül, mivel harminc esztendősen már a korabeli irodalmi élet szervezőjeként szerez magának ismertséget. Tüdőbaj kínozza, a legenda szerint vért hányó kakukkmadárhoz hasonlóan mégis, szinte szó szerint torka szakadtából énekel. Haikui a mai napig is legnagyobb népszerűségnek örvendenek, de írt tankát és vannak prózai és teoretikus írásai is.

Nem elégedett meg saját költői munkásságának közreadásával, elképzeléseit megfogalmazza a „Haiku lényege” c. röpiratában is. Álláspontja természetesen perben, de nem haragban áll a klasszikus felfogással. Senki ember fia nem volt akkoriban a japán intelligencia sorai között, magát Sikit is beleértve, aki ne a kínai verseléssel kezdte volna pályáját. Ehhez képest egészen komolyan állítja, hogy a modern haiku – az *irodalom* része, az irodalomé, mely a klasszikus gondolatisághoz viszonyítva sokáig háttérbe szorult. Siki és köre a régiek kínai hagyományra visszavezethető klasszikus bordalai, szó- és képzeletjátékai helyett valósághű, érzelmeket átadó-közvetítő, a rövidség szabadságában tobzódó, a Meidzsi-kor modern, hétköznapi életéhez közeli, olykor vázlatképszerűen he-

venyészve kidolgozott haikukat ad közre. A korabeli japán irodalom legfőbb követelménye a rajzosság (saszei) a japán művészet vonalkultúrájából származik, meggyökerezik az irodalomban, mert így érzik az írók egyre közelebb magukat vágyaik nehezen megközelíthető tárgyához, a képszerű realitáshoz.

A Siki szerkesztette mértékadó irodalmi folyóiratoknak (Nippon, Hototogiszu) köszönhetően a modern haiku nagy feltűnést kelt és sok hívet szerez az íróknak. Van tehát életművének a költői mellett markáns irodalomtörténeti jelentőségű része is, mely költészetének megvilágításához elengedhetetlenül szükséges.

Maszaoka Siki a holdnaptár szerint a kilencedik hónap tizenhetedik napján született a Keiő harmadik évében, vagyis a Meidzsi-kor kezdete előtti esztendőben, anno 1867-ben. Meghalt 1902-ben.

Rövid élete alatt állították át hazájában az idő járását a nyugati időszámítás szerint, a modern kor követelményeinek parancsára valósággal szétszedték és újra összerakták Japánt, az ország rendi, közigazgatási, oktatási, alkotmányos rendszerét a világ nyugati felével egyeztetették.

Még az írott és a beszélt nyelvet is megkísérelték közelíteni egymáshoz. Úgy látszik azonban, hogy a japán haiku költészetet az európaival összehozni – nem megy ilyen rövid idő alatt. Nincs a társadalom eleven testében olyan tradíció, mely szívósabb és ellenállóbb, mint az emberi nyelv, különösen annak egyik közismerten legnehezebb idiómája, a japán. Az egyeztetés azonban – az európai és benne a magyar hagyományokkal – nem reménytelen, mint látható: napjainkban is nagy erővel zajlik, ennek bizonyítéaként tartja ezt a kötetet a kezében a kedves olvasó.*

Erdős György

*Az alábbi haikukból 78 megjelent az *Új Forrás* 33. évfolyamában is (2001/4. szám, 98-105. oldal)

Ablakom előtt
visszanyesem a fákat:
virradjon korán.

Hajnalkavirág,
mire lefestettelek,
el is hervadtál.

Kusza fűszálak
tövén ismeretlen virág
bomlik fehérén.

Nyári viharban
fehér papírlapjaim
mind szétrepkedtek.

Szülőfalumban
szüleim jól vannak.
Szusi-ízt érzek!

Körtét hámozok.
Édes cseppek peregnek
a penge élén.

Főkapu szélén
kókadt fejű liliomok
nyiladoznak.

Aludnék egyet,
a legyeket légy szíves,
halkan csapd agyon.

Vadrépa virágra
cseresznyenyílás idején
‘ki se kíváncsi.

A kopár kertben
kóbor macska kószál –
oda is piszkít.

Milyen hűvös van!
Fenyő törzsét apró rák
mássza az esőben.

Langyos eső
csepereg csupasz
tövisekre.

Öreg algák közt
az olvadt jegű tóban
garnéla matat.

Ágyúdörej űz
morajgörgeteget.
Rügy fakad a fán.

Macujama vára
hűvös könnyel pillant
le a magasból.

Újév napját
rettenetes csönd fogadja
utcahosszat.

Eltaposott rák,
kimúlt. Fölkél mögüle
az őszi reggel.

Hulló levelek,
nem tudom, honnan jöttek.
Vége az ősznek.

Borostyán fut le
kihajló sziklatetőről:
kész kis templom.

Mindig egyedül
hasítja húgom a fát
téli jégcsöndben.

Elzakatoló
vonat gomoly füstjéből:
lombos templomok.

Elbúvik a Hold,
s hatalmas hullámhegyek
támadnak fel.

Érett szőlőfürt
sötétlik mélybíboran.
Szinte fekete.

Elnyomtam egy pókot,
hideg éjszakákra
magam maradtam.

Szeret és gyűlöl:
lecsap egy legyet és a
hangyáknak veti.

Folyó, nyáridőn.
Bár van híd, lovam mégis
vízen gázol át.

Tisztáson tócsát
csillant a fák közti
villámvillanás.

Öreg temető.
Buján tenyész a burján
roskadt sírokon.

Holdvilágnál
megelevenednek a
madárijesztők.

A tűzijáték
elpukkant, hazamegyünk.
Mily setét az éj!

Jósoltattam és
kihúztam a szerencsém:
az őszi szelet.

Zúgja végzetem –
jó jövőmondó
az őszi szél.

Betegágy – havazás, 1896 tele

Esik a hó, nézd!
Fektemből kilátok az
ajtó hézagján.

Repesve kérdem
újra és újra, milyen
magas kinn a hó.

Ágyban, betegen,
behavazottan... Egyre
ez fekszi agyam.

Húzd el az ajtót!
Hadd vessek Ueno havára
csak egy pillantást.

A hegyi falut
beeste a hó, leple alól
zajong a patak.

Megborotváltak.
Páraglória rejti ma
Ueno harangját.

Vaj' meddig élek?
A mai éjszakám is
annyira rövid...

Tavaszi zápor.
Esernyő alól böngészem
a könyvárudákat.

A kertbe üríti
forróvizes palackját,
kihűlt. Süt a Hold.

Rizsünk is érik,
füst se szállt fel ma
a hamvasztóból.

Farkát a páva
tavaszi fuvallatra
legyezővé tárja.

Búzát ha vetünk,
fel kell kötözgetni az
eperfák lombját.

Várlak éjszaka,
megint jeges a szél, majd
elered az eső.

Csiga csalogatja
esőfelhő cseppjét:
behúzza szarvát.

Visszafordulok,
hadd lássam, kivel találkoztam
a ködben.

Mire utána-
fordulok, alakja már
a ködbe vész.

A kolostornak
pusztán kapuja áll még
a kopár mezőn.

Hópihék hullják
be a kacsákat este
az öreg tavon.

Templomi harang
zúgása általzengi
a lomha éjszakát.

Én megyek tovább.
Te itt maradsz nélkülem.
Más-más ősz vár ránk.

Félnapi vihar –
a mályvavirág szárát
derékba törte.

Kerti szilvagallyak
kivirultan kívánnak
boldog újévet.

Öreg ősz van már,
istentelenül élek
és buddhátlanul.

Elfordulok a
Buddhától, szembenézek
a hűvös Holddal.

Elhervadt a rét.
Csak egyetlen csóva fény
tér be kunyhómba.

Fergeteges szél –
vert diók viharzanak
át a tornácon.

Fának vetem hátam,
tar ágakon túl felettem:
csupacsillag éj.

Tízezer évig
él a tengeri csiga.
Teszi a semmit!

Éneke elhalt,
most repül a kabóca –
megláttam végre!

Fakózöld pók
vörös rózsaszirmára
akaszodik.

Viharzó éjjel,
könyvvel a kézben, szívem
hullámverése.

Elhagyott az ősz –
egymás gallyát húzza-vonja
egy fenyőfapár.

Alacsonyan szállnak
a sáskák bakhátak felett,
fogyó napfényben.

Téli kamélia,
feláldoználak füstös
Buddhánk oltárán.

Hegyek hegyek hátán,
mind sárgábban zöldellnek –
kakukk szava szól.

Messzi derengést
szűr át falevelek
tömény ősz-színe.

Mályvarózsa hajt
sietve, le ne késse
a nyári napfordulót.

Sziklakő kettő-
hármá hever szanaszét
száradó mezőn.

Száraz pampaszfű,
ahogy elhúzom az ajtót,
bólintgat felém.

Ahol vár állott,
daikon-rettek virágzik
a dombtetőn.

Nyári kabátom
megszabadulna tőlem,
s messze röpülne.

Madárijesztő,
mindig háttal áll neked,
bárhonnan nézed.

Szuma-templom

A Buddha is
kitárta az oltár ajtaját
– szellőztet.

Horkolást hallani –
szúnyogháló mellett
tányér és butykos.

Hús nyáréjszaka –
nevetés csilingel
a folyó túlsó partján.

Bérmaszárnya,
szúnyogfűstölő izzik
minden ablakban.

Elhagyott templom,
harangját is ellopták –
cseresznye nyílik.

Talpam alól
kiérzem a mezei fű
friss illatát.

Szúnyogot csapdosok –
a háborús regényen
véres foltok.

A szél estére,
nyíló pipacsok szirmát,
szanaszét szórja.

Kakastaréjak –
minden szálát lefektette
az őszi vihar.

Kinézek a kertbe

Kakastarój –
van vagy tizennégy,
talán tizenöt is.

1900. szeptember 9.

Fölépülök én?
Hacsak rózsákat nézek,
már elfáradok.

Sárga az ujjam,
mandarint hámoztam
téli magányban.

A kislány talpa
bezöldült, meztéláb
sétált a fűvön.

Boldog újévet
kívánók, öten-hatan
betegágyam körül.

A kert sarkában
tücsök zenél, ahova a
kutyát temettük.

Kivágták a fűzfát,
nem jönnek többé
jégmadarak.

Otthon egyedül
(anyám cseresznye-nézőben)
az órát lesem.

Egy piros alma
az asztalon előttem
meg egy zöld alma.

Idén peóniákkal
estem ágynak, s krizantémokkal
lábadozom.

A kiskésit!
Ceruzát hegyezek vele,
körtét hámozok.

Falusi szatócsbolt,
páráll a vörösbab
és rizs gőzétől.

A templomkaput
napestig nyikorgatják,
itt van az ősz.

Könyv-szellőztetés!
Ma a haikugyűjtemény
került sorra.

Év végi takarítás –
az istenek és buddhák
kiültek a fűre.

Ellustultam –
A zoknimat már csak
az ágyban vetem le.

Hideg szélroham –
sáskalap-kötőm el-
nyesi a nyakam.

Betegágyban

Varjúk négykor,
verebek ötkor,
aztán vége a nyáréjszakának.

Nara

Buddhák –
ezredéves mocsok rajtuk,
senki le nem törli.

Eldobott legyező –
a gésa arca rajta
olyan szomorú!

Minő nyugalom –
begyaloglom a kertet
sétapálcámmal.

Könnyű fuvallat –
zöldellő ezer hegy közt
magányos templom.

Vízcsobogás
olvasztja a jeget
a halastavon.

A Nagybuddha
csupasz vállán a hó
majd' elolvad.

Olvad a hó –
Kiengedik a lovakat
szerte a faluban!

Halál küszöbén,
most a leghangosabbak –
őszki kabócák.

Virágot festeni:
ez napi penzumom!
Megyünk az őszbe.

A szomszédban is
eloltották a lámpát –
hideg éjszaka.

A kolostorban
egyedül szállok meg –
hideg éjszaka.

Micsoda magány!
A tűzijáték után
egy hullócsillag.

Őszi szúnyogok
érezik, közel a halál,
de azért csípnek!

Hosszú éjszaka.
Ezer évre szaladnak
gondolataim.

Parti fövényen
mivégre gyújtsak tüzet?
Ég a nyári hold.

Tenyerem gödrén
egy szentjánosbogár
fénylik hidegen.

Minden szigeten
égnek a lámpások –
tavaszi tenger.

Kövön alszik egy
pillangó – engem álmodsz,
te szerencsétlen?

Milyen sietve
hozza a nyáridőt,
Mogami-folyónk.

Májusi eső,
úgy zuhogsz, mintha
álomba zuhannál.

Kancsóm vizében
levelibéka lubickol.
Májusi eső.

Fűzfa alatt
a kompra várakozik
két-három tehén.

Hideg van ugyan,
de van rizsborunk és
forró a fürdő.

Egy kanárimadár
megszökött. Tavaszias
idő volt ma.

Miként daloljanak,
béka- és pacsirta-kórus
elvitatkoznak.

Gesztenyés rizs!
Noha rámtört a kórság,
étvágyam, mint a makk!

Szerzetes-vándor
mögé bukik le a nap,
elfonnyadt mezőn.

Rőt szitakötő
keresztülrepül Cukuba
felhőtlen egén.

Tavasza van bennük:
rothadó narancsok.
Mily édesek!

Kitavaszkodott –
lábnyomok sorjáznak
a parti fövényen.

Romos udvarház,
a hibiszkuszok közt
baromfi szaladgál.

A tölgyfát
kidöntötték, kitágult
az őszi égbolt.

Vizes lábbal
ugrál a verandán
végig egy veréb.

Levendulaolaj –
betegágyamra egy csepp,
és itt a tavasz!

Sárga krizantém,
fehér krizantém – pirost
akarok végre!

Fagyos éjszaka –
getámban más ment haza
a közfürdőből.

Átfagyott a kezem,
íróecsetem béna,
mindjárt éjfél.

Tíz lépés a kert,
de az őszi szél minden
zugát befújja.

Őszi légy,
minden légycsapóm
eltörött.

Napon szellőző
derékaljam alatt számóca
fehér virága.

Dél van. Tankakönyv,
haikukönyv kupacon
elbóbiskoltam.

Lerántok egy indát
és a fa gyümölcsei
mind lepotyognak.

Félretámasztott
kapa, sehol egy lélek.
Micsoda hőség!

Hosszú éjszaka –
papírablakom előtt
elsurran egy árny.

Csattog az olló,
rózsát vágnak, tündöklő
májusi nap.

Fák árnyékából
kimozdul az én árnyam –
téli holdvilág.

Harapós hideg –
kutyája megugatja
a bolond lányt.

Télen egyedül
vágok át a tanyán
fölmordul egy eb.

Leszálok a lóról,
a folyó nevét kérdem:
ősz szél süvölt.

Hidegre fordult.
Nem rajzanak rovarok
a lámpa körül.

Lámpást gyújtok,
világa oly erőtlén...
Őszi szürkület.

Reggeli nap süt,
a jégcsap egyre nyúlik.
Hosszú vagy rövid?

Alkonyati ég –
a szardíniás hálónál
nagy a tülekedés.

Mosdótál alján
villámlik, valaki
vizet hagyott benne.

Motyogok magamban,
a forróvizes palackot
langyosra ölelem.

Szülőfalum, ó!
Az ünnepeknek vége.
Érett a hurma.

Hurmába harapok,
s felcsendül a harang
Hórjú-templomban.

Háromezer haiku
az asztalon estére
és két érett hurma!

Síromra elég:
„Datolyaszilvafaló
haikurajongó.”

[Három utolsó haikuja]

elvirult a tök
turhába fulladtam
szökik a lélek

tele a tüdőm
torkom szivacstök leve sem
szakítja fel

szivacstök-lé sem
éjjelén tegnapelőtt
nem enyhül többé –

(A tüdővészben szenvedő költő a szivacstök levét köhögés ellen
itta.)

fotók

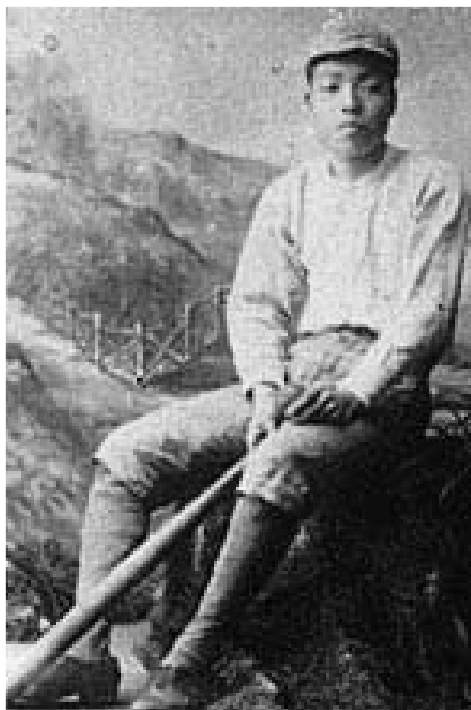

1897. december 24.

Iskolás korában

Baseball szerelésben

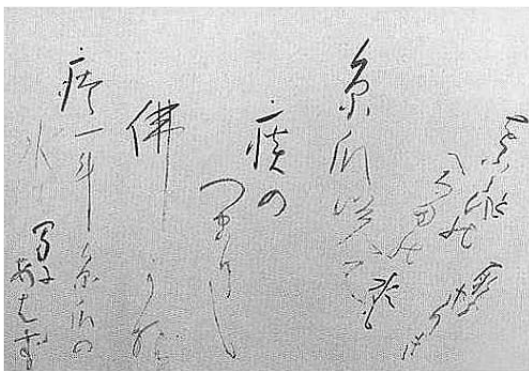
Betegágy, 1898

Siki íróasztala

1899. június 19.

Három utolsó haikujának kézírata

Kiadta az artORIENT Kiadó Budapesten, 2005-ben

<http://haiku.hu>

A kötetet tervezte Terebess Gábor

A hátsó borítón a két japán írásjegy a költő sajátkezű aláírása

Szerkesztette: Steinert Ágota

Műszaki szerkesztő: Bozzay Kristóf

Készült a Szegedi Kossuth Nyomda Kft. üzemében

ISBN 963 9147 66 4

9 789639 147669